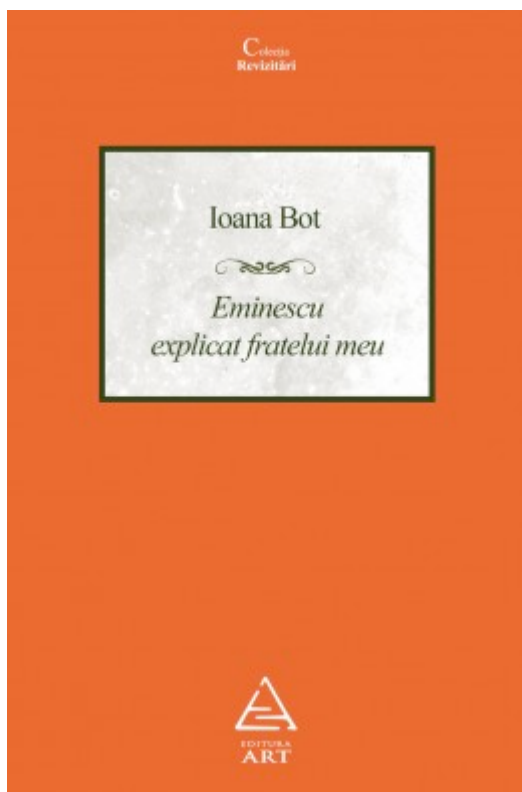

III. BOOK REVIEWS / CRITIQUES DE LIVRES / RECENZII

Ioana BOT, *Eminescu explicat fratelui meu*, Editura Art, București, 2012, 271 p.

Anca-Elena DANCIU

Université Aix-Marseille AMU, France

A-i face o prezentare Ioanei Bot ar fi, oarecum, în zadar, luând în considerare vasta bibliografie care ne-a fost dedicată de-a lungul timpului, dar mai ales, dăruirea și devotamentul pe care fiecare student l-a simțit în momentul în care a asistat la cursurile universitare ale autoarei. Ioana Bot se află printre cele mai importante nume din țară și nu numai în critica literară, iar aprecierile la adresa sa nu au întârziat să apară.

Pentru a urma canoanele unei recenzii, vom aminti, totuși, câteva date biografice ale autoarei, tocmai pentru acei cititori „cu ochi străini”, care nu au pășit încă, îndeaproape, în universul Ioanei Bot. Așadar, născută în 1964, la Cluj-Napoca, Ioana Bot este în prezent profesor la Facultatea de Litere din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” și autoare a numeroase volume cu impact major în literatura română. Benefica persistență a operei sale se îndreaptă către studiul operei eminesciene, concretizat în publicații valoroase, dintre care extragem câteva titluri: *Eminescu și lirica românească de azi* (1990); *Mihai Eminescu – Scrisori* (2004); *Mihai Eminescu, poet național român* (2002). Volumele care ne călăuzesc în tainele literaturii sunt multe și interesante, însă abordarea

unghiurilor și perspectivelor inedite asupra noilor apariții publicistice îi aduc autoarei aprecieri suplimentare. Ne referim aici la rubrica din „Dilematica”, denumită *Cărți de plastic*, unde autoarea își exprimă cele mai sincere și justificate opinii despre aceste producții.

În postfața cărții de care ne ocupăm, autoarea ne dezvăluie că: „Întorcându-mă la a scrie despre opera lui Eminescu, am vrut să recitesc poezia lui privind-o «cu ochi străini», căutând să reactivez acele locuri ale operei pe care exegeza le-a lăsat deoparte – ca fiind ininteligibile (de ex.: atelierul *Odă (în metru antic)*), incongruente (de ex.: *Gemenii, Odin și poetul*) sau insuficient de valoroase (erotica de tinerețe, poeziile-pastișe după pașoptiști) – ori pe care aceeași exegeză le-a comentat urmînd prea îndeaproape îndrumările discursurilor de escortă (*Epigonii, Mureșanu*). Mai poate fi citită poezia lui Eminescu, astăzi, «cu ochi străin», adică – așa cum ar descoperi-o un cititor care nu sunt eu, cel educat în spiritul cultului eminescian, ci un seamăn al meu, cititor ca și mine, dar lipsit de prejudecățile mele în receptare? Cine e cititorul, «mon semblable, mon frère», căruia mă adresez, interpretînd opera eminesciană? Pe cine însoțesc în descoperirea operei eminesciene? Și – deloc lipsit de importanță pentru propria mea istorie – cine și în ce fel se află alături de mine, atunci cînd îl citesc pe acest poet esențial pentru devenirea mea interioară?”. Toate aceste declarații ale autoarei nu fac altceva decât să trezească în lector dorința arzîndă de a citi despre Eminescu altfel decât pînă acum, de a depăși granițele clasice și de a însoți expertul, magul, într-o călătorie ce pare a fi una inedită.

Cartea Ioanei Bot debutează cu o dedicație, aparent, „fratelui meu”. Însă cititorul descoperă, măgulit, încă din primele pagini, că fratele este chiar el și că „este expresia aceea ambiguă care numește o persoană care îmi seamănă în pasiunea pentru literatură, pentru interesul pentru poezie și care nu-mi seamănă, pentru că nu are față de un poet precum Eminescu pasiunea mea. În această situație, fratele trebuie lămurit și cucerit”.

În cele nouă segmente ale cărții, autoarea își îndreaptă atenția către principalele arii ale operei lui Eminescu. Înaintea fiecărui capitol, Ioana Bot inserează citate alese cu grijă și profesionalism, care rezumă, într-o oarecare măsură, profilul acestor părți. Apelează la critici de prestigiu, precum George Călinescu, sau la versuri din opera eminesciană, toate acestea având menirea de a face introducerea temelor discutate. Primele două părți ale cărții, *Discursul îndrăgostit* și *Privirile iubirii*, se opresc la tema iubirii, ale cărei „ape liniștite sunt înșelătoare și adânci, punând în cauză tocmai conceptele pe care par a le ilustra”.

Mergând mai departe în călătoria mult așteptată de cititor, ghidul poposește în lumea fascinantă a simetriei eminesciene (*Misterele simetriei*), într-un „capitol referitor la raporturile dintre opera eminesciană și modelul folcloric”, pornind de la „ideea potrivit căreia folclorul a reprezentat al doilea mare model al tânărului Eminescu”. Exemplele sunt parcurse firesc, cu fluentă și vivacitate, dar și cu un simț analitic autentic. Ioana Bot, într-adevăr, recitește Eminescu cu un „ochi străin”.

Un întreg capitol i se rezervă poeziei *Odă (în metru antic)*, sub denumirea *Între zgomot și operă despre versurile „fără sens”* din atelierul *Odă (în metru antic)*, care reprezintă, conform mărturisirilor autoarei „continuarea unei reflecții asupra raporturilor dintre constrângerea formală și imaginarul poetic al scriitorului”. Este partea cărții care ia forma unui adevărat laborator de analiză a acestei poezii, privită din perspective multiple, cu apel la opinii ale criticilor consacrați. Iar după această avalanșă de „experimente”, Ioana Bot reia termenul gazdă al acestei părți, *zgomotul*, care precedă opera și îl seacă de sensul uzual, căci, acesta „nu mai e zgomot, ci constituie un «echivalent al textului», tensional, dinamic, în așteptarea rostirii care nu se mai poate, de fapt, rosti”.

Epigonii, o aporie, reprezintă segmentul de călătorie literară în care se resimte o oarecare ironie la adresa unor interpretări clasice și recurente ale operei eminesciene „întrucât poemul nu oferă indicii ale unei concilierii a pozițiilor sau a vreunei decizii, lectura lui tematică este leneșă, condamnată la a nu vedea tocmai alegoria sa fundamentală. Pledez, așadar, în descendența perspectivei demaniene, pentru o lectură retorică, înțeleasă ca «atenție asupra implicațiilor figuralității în discurs»”. O astfel de abordare ar evita reduccionismul din interpretările de până acum.

Capitolul *Sfășieri retorice* creionează profilul lui Eminescu, cel care, „în căutările sale, se întoarce, pe de o parte, la rădăcinile magico-religioase ale rostirii poetice (anticipând o soluție majoră a secolului următor), iar pe de altă parte caută să determine o «implozie» a discursului sub povara propriilor prezumții de semnificare”.

Tema patriotică în poezia eminesciană, față cu stereotipurile criticii, se așterne în paginile celui de al optulea capitol precum o invitație la o analiză profundă și gravă a patriotismului eminescian, în afara sferelor stereotipiilor atât de puternic înnodate în critica literară.

Titlul penultimei părți transmite o fină ironie vizavi de *Un produs românesc refuzat la export: „Mihai Eminescu, poet național”*, o figură de stil care sugerează că interpretarea obsesivă și liniară a operei „marelui poet național” a închis porțile Europei și l-au așezat pe rafturi care îl mai amintesc, răzleț, ca fiind doar un „produs românesc”.

Secțiunea *Un poet pentru secolul XXI* ne bucură prin interpretările actuale, care au ca scop înlocuirea clișeeilor, deoarece, așa „cum arată Rosa del Conte, «poezia lui Eminescu răspunde unei neliniști mereu actuale, pentru că este de natură metafizică; și ea găsește pentru a o exprima un limbaj care, deși reflectă sincretismul cultural al poetului, nu este totuși mai puțin legat de substartul cultural autohton». Cititorul lui Eminescu din secolul care tocmai a început este, de

aceea, cititorul unor poezii *noi*, pentru că nimeni înainte de el nu le-a văzut astfel.[...] Lectura lui va da, cu siguranță, o nouă ordine bibliotecii imaginare care îl conține și pe Eminescu - și, prin aceasta, va da o nouă ordine spiritului”.

Pe parcursul călătoriei în opera lui Eminescu, Ioana Bot surprinde la tot pasul și ne însuflă, tot mai profund, dorința de a-l privi și altfel pe autor, ieșind din acest itinerar cu ideea că exegeza operei eminesciene, de o astfel de complexitate, nu are limite, iar, „Eminescu nu este un autor care se citește cu ușurință: un secol de apropiere identitară a figurii sale nu a făcut decât să îngreuneze liniile posibilelor receptări. Dar, pe de altă parte, dificultatea înțelegerii sale îl transformă – cred – într-un caz paradigmatic pentru a ilustra imperfecțiunea oricărei interpretări a literaturii, în care singurele certitudini ale criticului se referă la incertitudinile legate de adecvarea sa la ceea ce citește și analizează.”

Eminescu explicat fratelui meu este, fără îndoială, un act de cultură, o provocare pentru toți cei care doresc să treacă din nou pragul operelor eminesciene și care, ținând cont de metoda inedită, propusă de Ioana Bot, de a recepta universul complex al operei eminesciene printr-o detașare a privirii, prin interogații perpetue, parcă din afară, pot nutri sentimentul că au ajuns să cunoască tocmai constituentele esențiale ale identității noastre.

